

odgnal jokajočo in povaljano Indijanko z otrokom vred. — »Ne vem, zakaj,« in mož je z rokavom usnjenege jopiča otrl blato z denarnice. »Če ni okradla mene, okrade nekoga drugega. Postreljati, likvidirati je treba to barbarsko pleme do poslednje duše — inace ne bo miru!« — Str. 9: Počenjam to verjeti. — Str. 10: Vzkliknila je, si položila v občutku krivde dlan na usta... — ...ko so zaslišali zvoke neznanega jezika. — Štefan se je zavedel, da še drži nehoté njeno roko v svojih, v navalu naglo ganjene radosti in nezmožen besedi. — ...za svojo ameriško bodočnost še doslej natančno ne vem. — Str. 11: ...je rekla šele po nekem času in se nasmehnila. — Doslej je bore malo teh, ki znajo to tlo oploditi... — Ozrla se je vanj razžarena...

Potem sem na slepo odprl knjigo na raznih mestih. Ker je bilo povsod enako, sem jo neprebrano odložil, da je nikoli več ne vzamem v roke.

Če prevajalec ne obvlada slovenščine, je to konec koncev njegova stvar, če pa založba slab prevod izda, ni to podcenjevanje bralčevega občutka za jezik, ampak tudi pomanjkanje čuta za odgovornost, ki jo ima založba kot kulturna institucija.

B. U.

IZVIRNIK HIMNE

HEJ SLOVANI IN SLOVENSKI PREVOD

Ob prepevanju naše državne himne prihajajo naši ljudje, z nekaterimi slavisti vred, v zadrego in dvome. Melodija je slovesna in mogočna, besedilo pa tako, da ga ponekod niti ne razumemo. Potrebno je, da o tem rečemo nekaj več, saj se z vprašanji o smislu besedila obračajo na uredništvo in na človeka osebno različni ljudje. JiS se je himne dotaknil v prvem letniku na treh mestih (160, 286 in 300), vendar pojasnila niso zadostovala.

Jugoslovanska državna himna ima svoj izvir na Poljskem in na Slovaškem. S prvega področja prihaja melodija, z drugega besedilo.

Poljska je bila 1795 končno razdeljena med tri države, med Avstrijo, ki je imela t. imen. Galicijo z glavnim mestom Krakovom, med Rusijo in Nemčijo. Izven meja nekdanje Poljske so takoj nastala vojaška jedra bojevnikov, zakaj narod se s takim stanjem ni mogel zadovoljiti in se je pripravil na boj, ki naj prinese nacionalno osvoboditev in zedinjenje in ponovno državno samostojnost. Taká prizadevanja za vstajenje Poljske so združila tudi Jana Henrika Dabrowskega in Jožefa Wybickega. Ideje bratovstva med narodi in nacionalne svobode so tedaj raznašale po Evropi vojske francoske republike. Dabrowski je postal poveljnik poljskih legij, ki so se ustvarile v Italiji in se podredile mlademu Napoleonu. Mislili so, da bodo z laškega ozemlja prodrli pod zmagovitim Napoleonom čez Avstrijo do domačih meja in vzpostavili novo Poljsko. Pisalo se je leto 1797. Pohodno pesem tem poljskim legijam v Italiji pod Dabrowskim je spesnil Jožef Wybicki. To je bila »himna poljskih legij« (pieśń legjonów polskich). Spesnena je bila v Lombardiji 1797 in se je kot ogenj požara raznesla med Poljaki izven doma in po poljskem ozemlju samem. Pesem je pela: Jeszcze Polska nie zginęła, poki my żyjemy, kar je pomenilo: Ni še mrtva Poljska, dokler smo živi mi. Eno samo leto po njenem nastanku je bila avstrijskim oblastem v Galiciji že tako znana, da so preganjali poljske državljane zaradi njenega prepevanja in razširjanja. Legijonar Jožef Wybicki (1747—1822) ni bil pesnik, vendar je v legijonarski pohodni pesmi tako zadel razpoloženje in misel svojega naroda, da se je zapisal med velike ustvaritelje poljske nacionalne skupnosti. Bil je doma iz Sopota v neposredni bližini Gdanska in je vse življenje posvetil javnemu delu. Napev za novo pesem je priredil, istočasno kakor Wybicki besedilo, Mihael Kleofas Ogiński, skladatelj polonez, in sicer po neki narodni mazurki. Naša današnja melodija pesmi Hej Slovani je v bistvu nespremenjena poljska mazurka, kakor so jo peli na besedilo poljske legijonarske pesmi iz 1797.

Avtor besedila himni je Slovak Samuel (Samo) Tomášik (1813—1887). Bil je po rodu iz evangeličanske družine, iz pokrajine Gemer v jugovzhodni Slovaški, od koder je bil tudi Šafárik. Slovaško in slovansko čustvovanje mu je dal dom. V letih dozorevanja je mogočno vplival nanj rojak Ján Kollár s svojo »Slave hčerjo«. Napoleonov padec, katerega je končno sprožil požar Moskve, je utrdil njegovo vero v Rusijo. Ko se je 1830—31 v avstrijski Galiciji razvnel poljski upor proti avstrijski oblasti, je v mladostni zanesenosti pohitel v Krakovsko pokrajino, da se pridruži vstaji. Tu je videl razgibano nacionalno življenje, tu je doživljal razviharjeno navdušenje in na vsak korak slišal prepevati himno o večno živi Poljski, ki ne more

umreti; Jeszcze Polska nie zginęła! Domov je odnesel melodijo poljske himne in plamenečo vero v zmago slovanskega boja za nacionalno svobodo. Da bi dokončal svoje pastorske študije, je sklenil oditi v Nemčijo, v deželo Lutra in domovino protinapoleonskih vojakov. Spotoma se je hotel v Pragi spoznati z nekaterimi tedaj že slavnimi češkimi slovstveniki in znanstvenimi delavci. Res je našel Prago v stari slavi, govoril je s češkimi rodoljubi, književniki in znanstveniki, toda zunanje lice Prage ga je napolnilo z grozo: mesto je bilo nemško. Tako ga je ob dvojni podobi Prage zdaj grabil obup, zdaj podžigala vera. Zdelo se je, da se godi s Prago, kar se je dogajalo na širokih prostranstvih zahodnega slovanstva, pri Poljakih, Lužiških Srbih in Čehih: boj z nemštvom. Kar je bilo češkega, se je skrivalo v zasebno življenje. Glavne ulice, sprehajališča, trgovine, uradi, gledališča, razstavne dvorane, vse to pa je bilo nemško. Praga mu je postala nekaj simbol slovanstva, čez katerega vedno bolj nezadržno pljuska nemško morje. Začela se mu je podirati vera v čestvo in v slovaštvo, v slovanstvo sploh. Zvečer je šel v gledališče, da vidi neko češko predstavo. V svojem popotnem dnevniku o tem pripoveduje: »Ogledoval sem se največ po občinstvu, toda na veliko presenečenje in žalost sem videl, kako je gledališče na pol prazno, kako sedi v parterju peščica meščanov, kakor se mi je zdelo, iz nižjih plasti, na galerijah so stali obrtniški pomočniki in vajenci, gosposke lože pa so bile domala vse prazne. Vse to je moje srce na moč žalostilo in bolelo, in to tembolj, ker sem, pohajajoč po mestu, poredkoma slišal govoriti po češko, z izjemo nižje, revnejše ljudske plasti. V gostilnah, v trgovinah in na ulicah, povsod je gospodovala nemščina... Vse te grozne izkušnje so razžalostile moje srce, da sem z otožno mislijo pohitel v gostilno, premišljujoč spotoma: Naj mar res izgubimo mater Prago, ta biser zahodnega slovanstva, naj mar res utone v nemškem morju; in moja draga domovina, moja draga Slovaška, ki iz Prage dobiva svoje duhovno življenje, naj mar tudi izgine v tujem morju? Ne, to ne more biti, to se ne sme zgoditi. Pogreznjenemu v take misli mi je prišla v zavest znana poljska pesem: Jeszcze Polska nie zginęła, poki my żyjemy, in na ta napev so se mi kakor iz srca izlile kitice moje pesmi: Hej Slovaki! Stopim z ulice v svojo sobo, prižgem svečo in s svinčnikom zapišem v svoj dnevnik tri kitice; pesem je bila napravljena. Tako je torej bilo: ko sem si najprej, navdušen zaradi ognjevitih besed mladih književnikov, v mislih slikal roznato prihodnost češkega in svojega naroda, nato pa ob grenkih izkušnjah spet obstal, kakor bi me bil kdo udaril po glavi, tedaj bi bil skoraj zapadel v oblast dvomom. Toda vera in upanje v boljšo prihodnost sta nazadnje le pomedli z vsemi mojimi dvomi in iz globin moje duše mi je planila vera in pesmi: Hej Slovaki...«

Bilo je 8. oktobra 1834.

Isto leto je nastala tudi češka nacionalna himna Kje dom je moj. Tisto leto sta se srečala v Ljubljani dva izmed največjih slovanskih romantikov Čeh Karel Hynek Mácha in naš Prešeren.

Tomášikova pesem je imela prvotno naslov Na Slované, začénjala pa se je z besedami Hej Slovaki. Vendar je to pomenilo nagovor na Slované in ne samo na Slovake. Pesem se je ustno takoj razširila med slovaško in češko mladino. Vsaj marca 1836 so jo prepevali na visokošolskih izletih po Slovaškem. Natisnjena je bila prvkrat v nekem narodnem koledarju za 1838. V nekaj letih se je razširila kot himna med slovanskimi narodi, tudi med južnimi. Menda že 1842 jo je urednik zagrebških Ilirskih novin Dragotin Rakovac zanesel tudi med Slovence oziroma je posredoval, da so jo spoznali. Vsaj 1848 so jo v Ljubljani javno prepevali, tako 30. maja na prvi slovenski besedi v ljubljanskem gledališču. Tedaj je bila pri nas tudi prvkrat tiskana.

Kdo je bil pesnik oziroma prevajalec Tomášikove pesmi, ne vemo. Slovaki so dobili svoj knjižni jezik šele 1843, a prva knjiga, tiskana v živem slovaškem ljudskem jeziku, je izšla 1844. Tomášikova pesem Hej Slovani zato ni bila spesnena v slovaškem jeziku, temveč v tedaj na Slovaškem uporabljeni književni češčini, ki je pač tu in tam kazala kakšne slovaške elemente. Pesnik, ki je hotel posredovati češko pesem slovaškega pesnika Slovincem, ni bil velik tvorec. Jecljavo je nekaj besedila prepisal v slovenščino, ponekod je pustil izraze, kakor so v izvorniku, pa dodal še nekaj iz svoje jezikovne neobgljenosti. Tako je nastala slovenska verzija slovanske himne in taka je nekako 120 let nspremenjena ostala.

Predvsem moramo vedeti, kakor je pokazala navedba iz Tomášikovega popotnega dnevnika, da je bil pesnik v strahu za jezik. V duhu romantičnih idej je v jeziku videl bistvo nacionalnosti. Če je kje ogrožen jezik, je ogrožen narod. Zato Tomášik v prvem stihu vzklika: Ešte naše slovanská řeč žije, kar pomeni: Naša slovanska

beseda, naš slovanski jezik še živi. Naš prevod pa hoče splošno povedati, da naša slovanska zadeva dobro stoji, da se naša slovanska politika dobro razvija ipd. Druga beseda, ki onemogoča razumevanje prve kitice, so slovite steke, še posebej nerazumljive, če jih slišimo v verzju: prazne vaše proti nam so steke. Beseda stek se v današnji češčini glasi vztek in pomeni hudo jezo, močno razburjenje, pobesnelost, divjost. Slovenci poznamo stekle pse, pri čemer »steklost« izraža kar isto kot češka beseda vztek. Izvirnik hoče s to nesrečno besedo reči, da je proti naši (slovanski) moči vsa besna jeza nasprotnikov prazna.

V prostem prevodu bi se danes glasila Tomášikova pesem takole: Hej Slovani, naša slovanska beseda še živi, dokler nam naše zvesto srce za naš narod bije, živi, živi duh slovanski in bo živel na veke: tri sto gromov, prazni so proti nam vsi vaši besni napadi. — Dar govora nam je podelil Bog, naš Bog vladar gromov: zato nam ga ne sme izruvat na tem svetu nihče! In naj je na svetu toliko satanov, kakor je ljudi, z nami je Bog: tistega, ki je proti nam, bo pomedel Perun. — Četudi se razbesni nad nami strašen vihar, naj skala poka, naj se hrast lomi, naj se zemlja tresi: bratje, mi stojimo vedno trdno kakor grajsko obzidje, črna zemlja bo pogoltnila tistega, ki se izdajalsko umakne.

Pesem je hkrati alarm in hkrati himna. V njej se izraža koralna pobožnost protestanta-husita in romantična zanesenost Slovana. Podoba o grajskih zidinah je brez dvoma vzeta iz lutrovske pesmi Eine feste Burg ist unser Gott (Trden grad je naš Bog). Ob to miselnost se postavlja kollárovka vseslovanska zanositost s Perunom. Tako je protest proti tujemu nasilju in izraz neomajne vere v prihodnost.

Čas in ljudje so prerasli slovansko himno. Ostala je, okamenel ostanek, priča skorajda davnih plasti naše zgodovine.

Viktor Smolej

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ V PREVODIH

Za petdesetletnico smrti Leva Tolstoja 20. novembra 1960 je izdala ruska založba Zvezna knjigarna (Vsesojuznaja knižnaja palata) obširno statistično-bibliografsko delo Umetniška dela Leva N. Tolstoja v prevodih (Hudožestvennyje proizvedenija L. N. Tolstogo v perevodah na inostrannyje jazyki). Knjiga je nazoren dokaz ogromnega pomena Tolstoja za svetovno književnost. Ne samo v Sovjetski zvezi, ampak tudi v ostalem svetu ni za nobenega ruskega pisatelja toliko zanimanja kot za njega. V SSSR se razgrajijo njegova dela kljub ogromnim nakladam v ruščini v nekaj dneh, a tudi v drugih jezikih Sovjetske zveze izhajajo v zavidnem številu izvodov. Samo od začetka leta 1959 do petdesetletnice Tolstojeve smrti je prišlo na sovjetski knjižni trg 99 Tolstojevih knjig v raznih izdajah v 35 različnih jezikih in 11.859.000 izvodih. Od oktobrske revolucije leta 1917 do zdaj so izšla Tolstojeva dela v različnih jezikih Sovjetske zveze 1849-krat v naravnost neverjetni nakladi 97.906.000, največ seveda v ruščini, kjer beleži statistika v tej dobi 994 Tolstojevih knjig v 83.390.000 izvodih. V jezikih 65 neruskih sovjetskih narodov so izdali doslej Tolstojeva dela 788-krat v 8.394.000 izvodih.

Kakor se začenja v Evropi pri večini narodov književnost s prevodom biblije, tako so Tolstojeva dela na začetku književnosti nekaterih sovjetskih narodov, ki do oktobrske revolucije sploh niso imeli književnega jezika. To velja za abhazijski, altajski, čečenski, čukotski, evenkijski, hakaski, inguški, karačajevski, korjajski, lezginski, nanajski in tuvinski narod.

Tolstojeva zbrana dela so izšla v zadnjih dveh letih v 12 knjigah v ruščini in ukrajiniščini, v 14 knjigah pa v latinskem, turkmenskem in estonskem jeziku. V tujini so izdali zbrana ali izbrana Tolstojeva dela 77-krat.

Med posameznimi deli so imeli v svetu največji uspeh romani *Vojna in mir*, *Ana Karenina* in *Vstajenje*, ki so prevedeni v vse evropske kulturne jezike. Rusi najbolj berejo *Vojno in mir*. Ta roman so izdali doslej v Rusiji odnosno v Sovjetski zvezi 149-krat v 7,644.000 izvodih v 14 jezikih, v tujini pa v 37 jezikih, torej skupno v 51 jezikih. *Ana Karenina* se sicer manj bere v domovini, a je bolj cenjena v tujini, če sklepamo po številu tujih prevodov. Doma so je izdali 93-krat v 4.266.000 izvodih v 18 jezikih, v tujini pa si jo je prevedlo 39 narodov in se more torej brati v prevodih v 57 jezikih. *Vstajenje* je doživelo na sovjetskem ozemlju 63 izdaj v 17 jezikih s 3.049.000 izvodi, izven njega pa so ga prevedli v 34 jezikov in se more kot *Vojna in mir* ponašati s prevodi v jezike 51 narodov.